

УДК 378.14:[37.011.31:004]

Наталія Павлова,
кандидат педагогічних наук, викладач
кафедри інформаційно-комунікаційних технологій
та методики викладання інформатики
Рівненського державного гуманітарного університету

Юлія Батишкіна,
кандидат технічних наук, старший викладач,
завідувач кафедри інформаційно-комунікаційних
технологій та методики викладання інформатики
Рівненського державного гуманітарного університету

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНФОРМАТИКИ ДО ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто особливості педагогічної практики як важливого компонента професійної підготовки майбутнього вчителя інформатики, наведено зразки завдань, виконання яких спрямоване на підготовку вчителя-педагога.

Ключові слова: педагогічна практика, професійна компетентність, майбутній вчитель інформатики.

В статье рассмотрены особенности педагогической практики как важного компонента профессиональной подготовки будущего учителя информатики, приведены образцы заданий, выполнение которых направлено на подготовку учителя-педагога.

Ключевые слова: педагогическая практика, профессиональная компетентность, будущий учитель информатики.

In the article the features of pedagogical practice are considered as an important component of professional preparation of future teacher of informatics, the standards of tasks, implementation of which is directed on preparation of teacher, are resulted.

Key words: pedagogical practice, professional competence, future teacher of informatics.

Сучасний етап розвитку педагогічної освіти у ВНЗ зумовлює новий рівень методології процесу навчання, одним з основних завдань якого є підготовка мобільного компетентного педагога. Серед умов компетентної педагогічної діяльності вчителя – гармонійне поєднання фахових знань, методики і дидактики викладання, конструктивних і організаторських умінь, культури педагогічного спілкування, а також прийомів та засобів

особистісно-професійного саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації.

Підготовка майбутнього вчителя інформатики до фахової діяльності у педагогічному ВНЗ здійснюється: в процесі теоретичної (лекційні, семінарські заняття) і практичної (практичні й лабораторні заняття, обчислювальна практика) підготовки; при проходженні педагогічних практик у загальноосвітніх навчальних закладах; при написанні курсової роботи з методики навчання інформатики; при виконанні випускної кваліфікаційної роботи за фахом «Інформатика» тощо. Для активної участі студента у фаховій підготовці важливо розвивати у нього професійне мислення, характеристиками якого є, наприклад, критичне ставлення до досягнутого, здатність встановлювати міжпредметні аналогії, пропонувати нове та науково обґрунтовувати його зв'язки з раніше здобутими знаннями.

Згідно з особистісно-діяльнісним підходом студент ґрунтовно опановує знання лише тоді, коли він реально бачить доцільність цих знань для майбутньої професії та може зробити їх засобом власної діяльності. Зацікавленість професійною діяльністю є визначальною у багатогранній мотиваційній сфері особистості студентів, саме тому важливим засобом підготовки майбутніх вчителів до фахової діяльності є педагогічна практика. Але за останні роки у педагогічних ВНЗ спостерігаємо тенденцію до зменшення кількості годин на педпрактику. Крім того, необхідно відзначити, що аналіз процесу організації педпрактик виявив низку недоліків, які знижують якість професійної підготовки студента. Наприклад, у деяких ситуаціях практика передбачає механічне копіювання студентом-практикантом методів, прийомів, форм і видів навчальної взаємодії вчителя-предметника чи класного керівника та відсутність аналізу й корекції їх дій з опорою на власні знання, уміння, стиль роботи. Але правильно організована педпрактика, педагогічно доцільні завдання сприяють не тільки посиленню взаємозв'язків між теоретичними знаннями й практичними уміннями, підготовці студентів до педагогічної діяльності, але й спонукають їх до пошуку власного стилю роботи, надаючи особливого значення глибокому й системному засвоєнню знань з фахових дисциплін (математики, інформатики, математичної логіки, методів обчислень, педагогіки, психології, філософії, методики навчання інформатики).

Постановка завдання: описати багатоаспектність педагогічної практики, охарактеризувати її особливості як важливого компонента фахової підготовки майбутнього вчителя та як форму організації навчання у педагогічному ВНЗ.

Питання щодо вдосконалення процесу підготовки педагогічних працівників, організації та проведення усіх видів педагогічних практик студентів у різний час вивчали В. П. Беспалько, Л. С. Ващенко, І. А. Зязюн, Н. В. Кузьміна, А. К. Маркова, О. І. Пометун, О. М. Пехота, О. Я. Савченко,

А. В. Хуторський, М. І. Шкіль, М. Д. Ярмаченко та ін.

Науково-теоретичне обґрунтування та розробка системи навчання майбутніх вчителів інформатики, що враховує практичні потреби сучасного інформаційного суспільства відображені у дослідженнях багатьох науковців, серед яких В. Ю. Биков, Л. В. Брескіна, А. П. Єршов, М. І. Жалдак, В. І. Клочко, М. П. Лапчик, В. М. Монахов, Н. В. Морзе, С. А. Раков, Ю. С. Рамський, С. О. Семеріков, Є. М. Смірнова-Трибульська, Т. В. Тихонова, Ю. В. Триус та ін.

Професійна компетентність сучасного педагога відображає єдність теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності та характеризує його професіоналізм. Тому процес підготовки майбутніх вчителів інформатики у ВНЗ слід спрямувати не лише на вивчення теоретичних відомостей з інформатики, педагогіки та на формування способів діяльності з конкретними інформаційними технологіями й програмним забезпеченням, але й на опанування особистісно орієнтованих педагогічних технологій, які, не зменшуючи фундаментального значення базових знань студентів, сприяють їхньому індивідуально-професійному розвитку.

Найкраще розв'язувати сформульовані завдання під час проходження студентами педагогічних практик, базою проведення яких є загальноосвітні навчальні заклади. Терміни проведення педпрактики визначаються на підставі навчальних планів освітньої установи в цілому та факультету зокрема. Основою активного включення вчителів-практикантів в освітній процес загальноосвітніх навчальних закладів є їхні фундаментальні теоретичні й технологічні знання, базові професійно-педагогічні уміння, що засвоюються студентами I–IV курсів на заняттях з педагогіки, психології та інших фахових дисциплін. Важливим аспектом підвищення якості професійної підготовки є формування у студента-практиканта позитивної мотивації щодо майбутньої діяльності.

Організація професійно-практичної підготовки майбутніх вчителів інформатики ґрунтується на наступних принципах: зв'язок теорії з практикою; гармонійний розвиток особистості студентів; поєднання різноманітних форм, методів і засобів залежно від завдань та змісту навчальної діяльності; зв'язок змісту педагогічної практики з вимогами, що пред'являються до особистості вчителя на сучасному етапі. При цьому практика будується за принципом постійно зростаючої активності та самостійності студентів при підготовці і проведенні уроків, позакласних і позашкільних заходів. Педагогічна практика як вид практичної діяльності студентів і як форма професійного навчання у педагогічному ВНЗ дозволяє студентам виділити усі компоненти діяльності вчителя та змоделювати їх у власній практичній діяльності.

Головна ціль педпрактики на IV курсі – ознайомлення студентів з основними функціями та змістом фахової діяльності вчителя інформатики,

формування у практикантів професійних якостей учителя, розвиток інтересу до обраного фаху. Завдання педпрактики:

- навчальні (поєднання теорії з практикою, узагальнення та систематизація знань, набуття соціально-професійних компетентностей);
- виховні (формування професійно значущих якостей особистості вчителя, розуміння необхідності самоосвіти та самовиховання);
- розвивальні (розвиток педагогічного мислення, мотиваційної сфери до обраного фаху, прийомів особистісно-професійного саморозвитку);
- діагностичні (визначення рівня особистісних і професійних якостей майбутнього вчителя, професійної готовності до педагогічної діяльності);
- рефлексивні (самопізнання, самовизначення).

Педагогічна практика проводиться за такими напрямками: знайомство студентів-практикантів з навчальним закладом, його навчально-виховною роботою, вчительським й учнівським колективами; професійна діяльність у ролі вчителя інформатики (навчальна і позакласна робота); професійна діяльність у ролі класного керівника (виховна робота); виконання методичної та дослідної роботи у напрямі інформатизації освіти. Основний зміст педагогічної практики з інформатики для студентів, що навчаються на факультеті математики та інформатики можна описати таким чином.

Перший тиждень практики характеризується загальним знайомством студентів із навчальним закладом, учнівським колективом, організацією навчально-виховного процесу, зокрема, практиканти повинні: ознайомитися з обладнанням та методичним забезпеченням кабінетів, досвідом роботи вчителів з фахових дисциплін; проаналізувати програми, підручники, посібники з інформатики, які вчитель використовує у фаховій діяльності; відвідати і проаналізувати уроки вчителя інформатики у різних класах; відвідати 3–5 занять у закріпленому класі з різних предметів та провести їх аналіз (табл. 1); описати технічний стан та програмне забезпечення кабінету інформатики (табл. 2); вивчити план виховної роботи; підготувати календарно-тематичний план з інформатики (табл. 3) та план виховної роботи; добирати матеріал для розробки конспектів уроків з інформатики та позакласних заходів.

Таблиця 1

Аналіз уроку, проведеного вчителем-предметником

Тема уроку	Тип уроку	Основні етапи уроку та їх зміст	Форми взаємодії вчителя та учнів	Рівень активності учнів на уроці	Методи контролю і корекції знань

Таблиця 2

**Опис технічного стану та програмного забезпечення
кабінету інформатики**

Склад учнівського ПК	Технічні характеристики	Програмне забезпечення	Напрями використання ПК	Робоче місце вчителя	Схема розміщення ПК у кабінеті	Додаткове обладнання кабінету

Таблиця 3

Календарно-тематичний план

Змістова лінія	Тема уроку	Тип уроку	Зміст навчального матеріалу	Орієнтовне програмне забезпечення	Навчальні досягнення учня після уроку		
					описує	пояснює	виконує

На наступних тижнях студенти активно працюють за планом педагогічної практики, виконують наступні види робіт: під керівництвом вчителя-предметника розробляють конспекти уроків та самостійно проводять не менше десяти занять з інформатики різного типу з використанням різних методів і технічних засобів навчання; розробляють електронні навчально-методичні комплекси; надають консультації вчителям, які бажають навчитись використовувати у фаховій діяльності відповідне програмне забезпечення; проводять психолого-діагностичні дослідження з метою складання характеристик учня та учнівського колективу. Практиканти беруть активну участь в позаурочній роботі навчального закладу, зокрема: в гуртковій та факультативній роботі; в організації конференцій; при підготовці учнів до олімпіад; при підготовці та проведенні виховного заходу; відвідують та аналізують уроки однокласників-практикантів; відвідують уроки в закріпленому класі в якості класного керівника тощо.

Головним змістом практики є виконання студентами-практикантами навчально-методичних та організаційно-управлінських завдань, що відповідають характеру педагогічної діяльності вчителя інформатики в умовах інформаційного суспільства. Наприклад, навчально-методична робота студентів передбачає не тільки підготовку та проведення уроків інформатики, їх аналіз з вчителем та методистом, але й організацію проектної діяльності учнів, розробку освітнього веб-квесту, підготовку та проведення імітаційних ігор, складання індивідуальної корекційної програми навчання для окремих учнів тощо.

Слід також звернути увагу на підготовку студента до використання сучасного мультимедійного обладнання та комп'ютерної техніки під час пояснення нового матеріалу на уроках інформатики. Таке обладнання, як правило, наявне в кабінетах інформатики у школі, але ефективно його використання вимагає ретельної розробки та добору демонстраційних матеріалів: комп'ютерних презентацій, відео роликів, навчальних фільмів. Сучасна школа висуває ряд вимог до таких візуальних матеріалів, зокрема, інформативність, лаконічність, акцент на головні істотні деталі, точність відтворення структури інформації та її елементів, врахування можливостей учня в сприйманні візуальної інформації, тощо. Якісна розробка демонстраційних засобів потребує від учителя значних затрат часу та достатньо високого методичного рівня, тому їх розробка під час проходження педагогічної практики майбутніми вчителями буде корисною як для підвищення їх методичного рівня, так і для фахової підготовки.

Оскільки при проектуванні змісту педагогічної практики викладачі ВНЗ спираються на майбутню фахову діяльність випускника навчального закладу та його професійно орієнтовані знання, то у програму практики необхідно включити творчі завдання, виконання яких спрямоване не лише на підготовку вчителя-предметника, але й на підготовку вчителя-педагога, який навчає, розвиває та виховує учнів засобами інформатики. Враховуючи, що основними напрямками виховання є формування світогляду та моральних якостей, зокрема, на уроках інформатики доцільно здійснювати естетичне виховання, виховання відповідальності, навичок соціальної взаємодії за допомогою інформаційно-комунікаційних засобів, розвивати творчі та інтелектуальні здібності учнів.

Важливо сформувати в практикантів уміння аналізувати дидактичний потенціал програмних засобів навчального призначення, оцінювати їх ефективність, передбачати результати їх використання на різних етапах уроку, розробляти методичні рекомендації щодо доцільного, педагогічно виваженого їх використання.

Наведемо зразки завдань, виконання яких сприяє підвищенню наукового рівня студентів, засвоєнню змісту навчальних програм, досягнень психолого-педагогічних дисциплін і методик викладання.

Завдання 1. Описати організацію навчально-пізнавальної діяльності учнів при вивченні певної навчальної теми (табл. 4).

Завдання 2. Описати методичні особливості введення нових понять з конкретних тем (табл. 5).

Завдання 3. Описати виховні можливості уроку інформатики (табл. 6).

Таблиця 4

Навчально-пізнавальна діяльність учнів на уроці інформатики

Тема уроку	Тип уроку	Етап уроку	Особливості етапу	Форми роботи учнів	Реалізація розумової діяльності учнів	Діагностичні методи	Організація рефлексивної діяльності учнів

Таблиця 5

Вивчення основних понять з інформатики

Тема уроку	Основні поняття теми	Спосіб введення поняття	Означення, властивості, ознаки	Приклади		
				запитань репродуктивного змісту	компетентнісних задач	реалізації міжпредметних зв'язків

Таблиця 6

Виховні можливості уроку інформатики

Тема уроку	Тип уроку	Етап уроку	Особливості етапу	Виховна мета	Спосіб реалізації

По закінченню педагогічної практики на основі записів у щоденнику, зібраних навчально-методичних матеріалів і власних спостережень та їх узагальнень студенти-практиканти складають звіти про проходження практики. Для того щоб пояснити причини труднощів, що виникають у студентів на практиці пропонуємо на початку проведення підпрактики визначити у них: ступінь теоретичного осмислення практичної діяльності; рівень сформованості професійно-педагогічних компетентностей; ставлення до професії, учнів, педагогічної практики (відповідальність, самостійність, творчість, інтерес); рівень самоаналізу; індивідуальні риси. Як показує досвід, недоліки та прогалини в роботі студентів здебільшого викликані суб'єктивними причинами, зокрема рівнем їхньої теоретичної та практичної підготовки, мотиваційною орієнтацією, несформованими прийомами розумової діяльності (уміння виділити головне, узагальнити та систематизувати навчальні відомості) та ін.

Керівник практики оцінює педагогічну практику на основі оцінок

вчителя-предметника та аналізу оформленої документації. Серед критеріїв оцінювання результатів педпрактики виділимо: усвідомлення практикантами власної фахової діяльності (цілей, завдань, змісту, методів, результатів, уміння презентувати себе на ринку праці); наявність соціально-професійних компетентностей фахівця (гнучкість, мобільність, професійна самостійність, комунікативність, відповідальність, ініціативність, рефлексія, працездатність); соціальна активність студентів (інтерес до обраної професії, любов до дітей, творчий підхід до вирішення навчально-виховних проблем). Саме ці фактори визначають професійну придатність майбутнього спеціаліста.

Узагальнюючи теоретичний матеріал, спираючись на практичний досвід, можна зробити висновок, що педагогічна практика є основою професійної освіти майбутніх вчителів на всіх рівнях її функціонування, що ефективно поєднує теоретичні знання з інформатики і методики її викладання та набуті при проходженні попередніх практик уміння й навички з практичною діяльністю фахівця в умовах загальноосвітнього навчального закладу. Педагогічна практика забезпечує оволодіння основами педагогічної майстерності реалізує фундаментальний внесок у загальну професійну освіту майбутніх вчителів інформатики.

Стаття не вичерпує усіх питань організації та проведення педагогічної практики, спрямованої на підготовку майбутнього вчителя інформатики до фахової діяльності. Подальші науково-методичні розробки будуть спрямовані на дослідження психолого-педагогічних умов побудови студентами на практиці власних траєкторій проходження педагогічних практик з опорою на фундаментальну складову професійної освіти та розробку засобів реалізації таких траєкторій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
2. Жалдак М. І. Модель системи соціально-професійних компетентностей вчителя інформатики / М. І. Жалдак, Ю. С. Рамський, М. В. Рафальська // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: зб. наук. праць / Редрада. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – № 14. – С. 5–12.
3. Рамський Ю. С. Зміни в професійній діяльності вчителя в епоху інформатизації освіти / Ю. С. Рамський // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 5 (12). – С. 10–12.